

Kunnskapsoppsummering og klassifisering av tiltaket:

Skilsmissegrupper (2. utg.)

Skilsmissegrupper er et selektivt forebyggende tiltak for barn og unge som har opplevd foreldres samlivsbrudd. Gjennom samtalegrupper i skolen med andre barn som har opplevd det samme, gis barna hjelp til å håndtere egen situasjon, redusere skyldfølelse og på sikt mestre (den nye) hverdagen bedre.

BAKGRUNN

Skilsmissegrupper er et helsefremmende og forebyggende gruppebasert tiltak for barn og unge som tilbys gjennom skolen, primært via helsesykepleier. Målet med tiltaket er å gi barn som opplever samlivsbrudd i familien en arena for å møte andre barn som har lignende erfaringer, å kunne snakke med andre enn foreldrene om hvordan det oppleves, og å bli bedre i stand til å håndtere (den nye) hverdagen. Tiltaket ble utviklet tidlig på 2000-tallet av to helsesykepleiere, og drives i dag gjennom organisasjonen Voksne for Barn.

METODE

Denne kunnskapsoppsummeringen bygger på et systematisk litteratursøk i databasene Embase, Medline og Psykinfo, NORART, Cochrane, Cristin, NORA, SCOPUS og SweMed. Det er også søkt i internasjonale kunnskapsdatabaser om evidens samt innhentet informasjon om tiltaket fra tiltakseier. Litteratursøk og annen innhentet informasjon ble gjennomgått for å identifisere nordiske effektstudier, internasjonale oppsummeringsstudier og eventuelt andre norske studier om tiltaket.

RESULTATER

Resultatene i denne kunnskapsoppsummeringen består av en vurdering av tiltakets beskrivelse, foreliggende studier, og implementeringskvalitet. Skilsmissegrupper er godt beskrevet og bygger på et kjent teorigrunnlag. Videre bygger denne kunnskapsoppsummeringen på tre kvalitative studier som har undersøkt både ungdommenes og utøvernes opplevelse med gruppene, samt en evalueringsrapport, men det foreligger ingen nordiske effektstudier av tiltaket hvilket gjør det vanskelig å si noe om effekten av tiltaket.

KONKLUSJON

Skilsmissegrupper klassifiseres på evidensnivå 2 – Teoretisk begrunnet tiltak

Innledning

Bakgrunn

Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) var det over 9000 skilsmisser i 2020 (Statistisk sentralbyrå, 2021), og da er ikke tall på antall samboende foreldre som går fra hverandre inkludert. Et samlivsbrudd er en langvarig prosess som påvirker hele familien. Barn som gjennomgår en familieoppløsning vil reagere på forskjellige måter, og ha en økt risiko for å utvikle ulike helseproblemer (Nilsen mfl., 2019). Blant annet viste data fra Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag (HUNT), at ungdommer som har opplevd skilsmisse har noe mer problemer på skolen. Resultatene viste også at det var noe forhøyet risiko for utvikling av angst og depresjon i denne målgruppen sammenlignet med andre ungdommer som bor hjemme med begge foreldre, selv om forskjellene var veldig små og de fleste ser ut til å klare seg godt (Størksen mfl., 2005).

Litt av bakgrunnen for utviklingen av Skilsmissegrupper var et opplevd behov blant helsesykepleiere og andre som jobber tett på barn og unge, at barn som hadde gjennomgått samlivsbrudd i familien trengt en arena hvor de kunne snakke om sine erfaringer.

Lene-Mari P. Rasmussen
lene-mari.p.rasmussen@uit.no
RKBU Nord

Øivin Christiansen
oich@norceresearch.no
RKBU Vest

Charlotte Reedtz
charlotte.reedtz@uit.no
RKBU Nord

 Engelsk sammendrag på nettsiden

ISSN 2464-2142

Tidsskriftet Ungsinn utgis av Regionalt kunnskapscenter for barn og unge- nord (RKBU Nord) ved UiT Norges arktiske universitet.

Gjennom enkeltsamtaler med barn og unge, opplevde helsesykepleiere ved Helsekontoret for barn og unge i Bærum kommune, at det ofte var de samme problemer som ble presentert når årsak til samtale var samlivsbrudd i familien. De ønsket derfor å samle barna til en samtalegruppe. Erfaringen fra disse gruppesamtalene var positive, og barna opplevde at de kunne hjelpe og støtte hverandre. Dette ble starten på Skilsmissegrupper (tidligere Program for implementering av samtalegrupper for skilsmissebarn – PIS-grupper) som er utviklet av blant annet Hilde Egge og Tordis Labråten tidlig på 2000-tallet, i tett samarbeid med skolene. Skilsmissegrupper er beskrevet som et helsefremmende og forebyggende tiltak som gjennomføres på skolen, og har siden 2013 blitt driftet av Voksne for Barn til hele landet.

Beskrivelse og materiell

Tiltaket Skilsmissegrupper er primært beskrevet i veilederne som er utviklet i forhold til ulike aldersgrupper: en veileder for barnehage, en for barneskole, en for ungdomsskole og en for videregående skole. Tiltaket er også grundig beskrevet gjennom diverse materiell opparbeidet over de siste årene (Voksne for Barn, 2012a, 2012b, 2015a, 2015b), samt fagartikler og annen omtale i media og på eksterne nettsider.

Felles for alle veilederne er at de har innledende beskrivelser av bakgrunn og en kort introduksjon til valg av metoder. Hensikten med veilederen er å være til hjelp ved oppstart og gjennomføring av samtalegrupper. Det er skrevet små alderstilpassede bøker/vignetter med ulike barn relatert til temaene som er ment som utgangspunkt for samtale i gruppene. For 1.–5. trinn benyttes boka om «Even og skilsmissen» som består av flere kapitler, mens på 6. og 7. trinn benyttes vignetter om ulike barn. Det oppfordres også til å benytte aktiviteter og visuelle hjelpemidler som livslinje, nettverkskart og illustrasjoner hentet fra Psykologisk førstehjelp (Raknes, 2017).

Barnehageveilederen er utviklet for de ansatte i barnehagen og beskriver hvordan de kan støtte barn som opplever en familieoppløsning. For videregående skoler er det i større grad lagt opp til at ressursene i veilederen benyttes ut fra hva ungdommene er opptatt av, men likevel at gruppelederne ivaretar en viss struktur og

styring. I tillegg til veilederne er det utviklet forskjellig informasjonsmateriell som kan benyttes i møter og skriftlig kommunikasjon med foreldre og lærere. Det er også utarbeidet evalueringsskjema til utfylling av barn/ungdom, foreldre og lærere etter siste gruppesamling. Veilederne for barne- og ungdomsskolen er under revidering. Forventes ferdig våren 2022.

Målsetninger og målgruppe

Målgruppen som tiltaket retter seg mot er barn og unge som har opplevd at foreldre skiller seg. Hovedmålsetningen er at disse barna skal få en bedre hverdag gjennom å delta i gruppe med barn som har opplevd det samme, kjenne en tilhørighet og støtte gjennom dette fellesskapet. Målet med tiltaket er også at barna skal øve seg i å håndtere den situasjonen de befinner seg i, frigjøre dem for skyldfølelse knyttet til foreldrenes skilsmisse, samt akseptere og ta eierskap i forhold til veien videre.

Gjennomføring av tiltaket og metoder som anvendes

Tiltaket i barne- og ungdomsskole gjennomføres ved at 5–8 barn/ungdommer møtes i grupper hver eller annenhver uke, til sammen seks ganger. I tillegg er det et oppfølgingsmøte etter noen uker. Gruppemøter i ungdomsskolene kan reduseres til fire dersom det er vanskelig å finne tid. Deltakelse i grupper regnes som gyldig skolefravær. For videregående skole anbefales det fire møter ut ifra veilederen, og det foreslås at gruppetilbudet gis i 2. klasse (VG2).

Ved grupper i barne- eller ungdomsskole oppfordres det også til å arrangere foreldrekveld etter at skilsmissegruppene er avsluttet hvor foreldrene orienteres om innholdet som barna har vært gjennom.

For barn i barnehagealder er det ikke lagt opp til spesielle aktiviteter, men i veilederen er det beskrevet ulike metoder for å snakke med barn om foreldrenes samlivsbrudd, eksempler på hvordan håndtere og eventuelt forebygge vanskelige situasjoner, samt hvordan dette temaet kan omhandles på foreldremøter og personalmøter.

En skilsmissegruppe har to ledere hvor den ene fortrinnsvis er helsesykepleier. Den andre kan

være sosiallærer, barnehagelærer eller andre ressurspersoner i skole og barnehage. Det legges vekt på å tilby en positiv atmosfære, hvor noe å spise og drikke gjerne inngår. Samtalegruppene har noenlunde fast struktur, hvor man også bruker litt tid hver gang på å snakke om hva som har skjedd siden sist.

Veilederen benyttes for å guide gruppelederne gjennom de seks gruppemøtene som hver har et tema med egne målsetninger. Den er ment som en hjelp for å få i gang samtalen blant barna. Veilederen kan brukes fleksibelt. Den må ikke nødvendigvis følges til punkt og prikke, og temaer som man ikke blir ferdige med kan tas med til neste gang.

Her presenteres målsettinger for de enkelte gruppemøtene med barn i barneskole- og ungdomsskolealder:

1. Presentasjon

Mål: Bli kjent med hverandre. Bli informert om programmet. Kunne sette ord på noe av det som er vanskelig med å ha to hjem. Ungdomsskole: Sette ord på følelser

2. Oppbrudd

Mål: Frigjøre barna for skyldfølelse. Hjelp barna å bli bevisst på egne følelser rundt skilsmissen. Barna skal få en opplevelse av at det kan hjelpe å snakke med andre.

3. Samværsordningen

Mål: Akseptere ny livssituasjon og foreldrenes valg. Bevisstgjøre barna på hvordan de kan være med på å påvirke samværsordningene. Ungdomsskole: Se egen situasjon i lys av ressurser i og utenfor familien

4. Ny kjæreste

Mål: Akseptere at foreldrene får nye kjæresten. Refleksjon rundt hvordan man kan forholde seg til foreldrenes nye kjæresten. Ungdomsskole: Hjelp til å håndtere følelser og tanker knyttet til ferier og store anledninger i familien.

5. Nye søsken

Mål: Hjelp barna til å akseptere ny livssituasjon og bidra til nyorientering. Ungdomsskole: Bidra til å fokusere på en positiv fremtid.

6. Evaluering

Mål: Evaluering av programmet i plenum

7. Oppfølgingsmøte

Gjennomføres noen uker etter at de ordinære timene er ferdig. Her følger gruppelederne opp et valgfritt tema, for eksempel etter ønske fra barna.

I veilederne er det inkludert korte tekster med henvisning til kunnskap og forskning om konsekvenser av samlivsbrudd for barn og unge og om rasjonale bak helseforebyggende tiltak. Ifølge tiltakseier har man valgt å legge mer vekt på å henvise brukeren av veilederen til relevant litteratur enn å presentere teorier mer inngående i veilederen.

Samlivsbrudd kjennetegnes vanligvis mer som en prosess enn som en enkeltstående hendelse (Amato, 2000). Det innebærer at både foreldre og barn har levd med stressbelastninger over tid. Belastningene kan for barna innebære at de blir eksponert for langvarige foreldrekonflikter og opplever mindre involvering fra foreldrene og mindre hensiktsmessig foreldreatferd. Flytting, redusert levestandard, nye steforeldre og tap av viktige relasjoner er også vanlige konsekvenser for barna (Kelly & Emery, 2003; Nilsen mfl., 2019). Slike belastninger representerer risiko for tilpasnings- og utviklingsvansker på ulike områder, samtidig som ulike evner og ressurser for å mestre stress gir ulike utfall.

Skillsmissegruppens innhold og metoder er basert på stressmestringsteori og kunnskap om resiliens og salutogenese. Videre er løsningsfokuseret tilnærming (LØFT) utgangspunktet for flere av aktivitetene som foreslås i veiledningsmateriellet.

Antonovsky (1979) er opphavsmann til teorien om Sense of Coherence (på norsk: Opplevelse av sammenheng (OAS)). Teorien bidrar til å forstå salutogenese, det vil si hva som fremmer god helse og livskvalitet. Studier viste at en viktig komponent i en persons motstandsdyktighet i møte med stress og belastninger, er knyttet til en grunnholdning som Antonovsky kalte opplevelse av sammenheng. Opplevelse av sammenheng baserer seg på tre hovedelementer:

1) begripelighet, som innebærer at en oppfatter situasjonen forståelig og tilstrekkelig forutsigbar; 2) håndterbarhet, som innebærer en opplevelse av at man har tilstrekkelige ressurser til å mestre utfordringer som oppstår; 3) meningsfullhet, som innebærer at man opplever det verd å bruke energi og innsats på de oppgavene man står overfor (Antonovsky, 1979).

Løsningsfokusert tilnærming (LØFT) har sin bakgrunn fra systemisk familierapi (de Shazer, 1988; Langslet, 1999). Tilnærmingen er framtidssfokusert, ved at det er individets ønsker og mål som utforskes framfor en nærmere forståelse av det foreliggende problemet og årsakene til det. Å identifisere tidligere mestringserfaringer og løsninger kan derimot være viktig for fremtidig mestring av utfordringer.

Implementeringsstrategier, kvalitetssikring og kostnader

De som ønsker å etablere Skillsmissegrupper kan bestille materiellpakker via nettsiden til tiltaks-eier, organisasjonen Voksne for Barn. Det er ikke krav til opplæring eller sertifisering for å iverksette tiltaket, men Voksne for Barn tilbyr en-dags innføring i hvordan man kan lede skillsmissegrupper.

I veilederne gis det konkrete råd til ulike aspekter ved å drifte skillsmissegrupper, herunder samarbeid med skolen, hvordan informere og rekruttere, sammensetting av grupper, forberedelse av gruppemøter og informasjon til foreldre.

Det finnes ikke noen samlet oversikt over bruken av tiltaket, og det er heller ikke etablert noen systemer for å sikre at tiltaket gjennomføres slik det er tenkt.

Kostnadene for materiellpakkene (i 2021):

- Barnehagepakken: kr. 3 750,-
- Barneskolepakken: kr. 4 750,-
- Ungdomsskolen: kr. 4 500,-
- Videregående skole kr. 3 750,-

Problemstilling for artikkelen

Formålet med denne artikkelen er å vurdere om Skillsmissegrupper kan være virksomt benyttet i vanlig praksis i Norge.

Metode

Litteratursøk etter studier om tiltaket ble gjennomført i databasene Embase, Medline og Psykinfo, NORART, Cochrane, Cristin, NORA, SCOPUS, SweMed, Cambell, NREPP, NICE, Blueprint og CEBC. Søkedato: 12.05.21. I tillegg ble tiltakseier i Norge kontaktet og bedt om å sende inn dokumentasjon som ikke ble fanget opp av søket, som for eksempel manualer, veiledere, upublisert forskningsdokumentasjon, implementeringsstrategier og kvalitetssikringsrutiner. To forskere gjennomgikk forskningsdokumentasjonen uavhengig av hverandre og identifiserte den aktuelle litteraturen for nordiske effektstudier, internasjonale kunnskapsoppsummeringer, samt andre norske evalueringer i henhold til kriteriene for klassifisering av tiltak i Ungsinn (Martinussen mfl., 2019).

Skillsmissegrupper har tidligere vært beskrevet i Ungsinn (Reedtz & Eng, 2013), da under navnet PIS. Dette er en oppdatert versjon utarbeidet etter kriteriene fra 2016 (Martinussen mfl., 2019).

Resultater

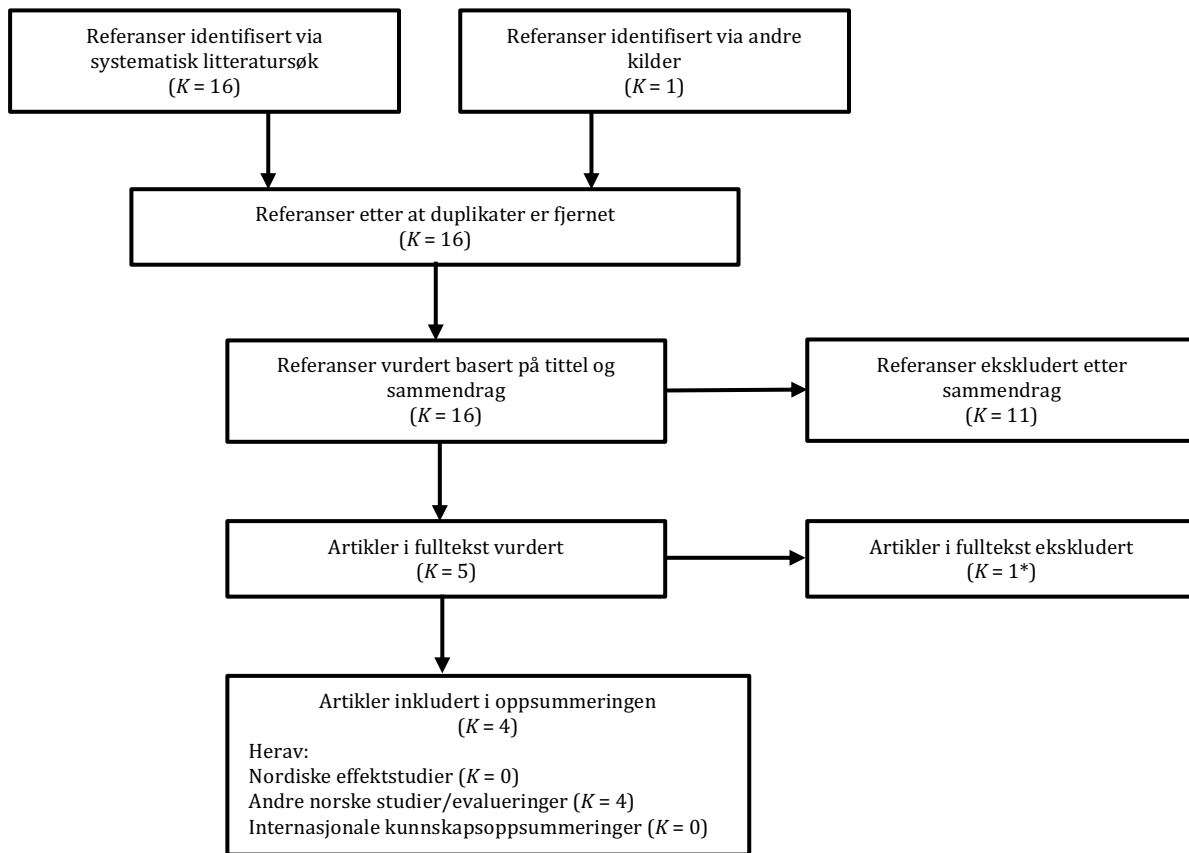
Resultater fra litteratursøk

Litteratursøket og informasjon fra andre kilder resulterte i 17 treff hvorav totalt fem publikasjoner ble vurdert i fulltekst. De øvrige ble ekskludert fordi de ikke omhandlet tiltaket (K = 11), samt et duplikat (K = 1). Av de fem fulltekstene som ble vurdert, var to fra samme studie: en masteroppgave, samt en omskriving av den samme masteroppgaven utgitt i et fagfellelvurdert tidsskrift. På bakgrunn av dette valgte vi å inkludere den fagfellelvurderte artikkelen i denne kunnskapsoppsummeringen. Alle de inkluderte studiene var andre norske evalueringer (ikke effektstudier) (Egge & Glavin, 2014; Lofthus & Skorpen, 2016; Rognerud, 2014). I tillegg til disse studiene, inkluderte forfatterne en rapport gjennomført av Helsekontoret for barn og unge i Bærum kommune (Bærum kommune, 2009), som tar for seg en oppsummering og evaluering av tiltaket.

Det forelå ingen nordiske effektstudier eller kunnskapsoppsummeringer. Se Figur 1.

Figur 1

Flyttdiagram for gjennomgang av litteratur.

*Årsak: Samme studie/masteroppgave omskrevet til fagfellevurdert artikkel (K = 1)

Gjennomgang av beskrivelser

Tiltaket beskrives i hovedsak gjennom veiledere for de ulike gruppene – barneskole (deles inn i 1.–5. trinn og 6.–7. trinn), ungdomsskole og videregående skole, samt en veileder for ansatte i barnehagen. De ulike veilederne gir en kort introduksjon til problematikken og betydningen av å snakke med barn som har opplevd samlivsbrudd i familien. I tillegg foreligger det også en kort innføring i den teoretiske forankringen, kort informasjon om hvordan tiltaket ble etablert, før selve strukturen og temaene for de ulike timene beskrives. Bakerst i veilederen er det lagt til ulike kommunikasjons-metoder som kan benyttes for å få i gang samtalen med barna. Det foreligger også en del annet materiell som er til hjelp for skolen og de som skal utøve tiltaket. Det er ikke beskrevet om mottakerne av tiltaket får tildelt noe arbeidsmateriell ved gjennomføring av gruppene.

Målgruppen for tiltaket er godt definert gjennom de ulike aldersgruppene, hvor barn i barneskolealder er delt i to med tilpasset innhold i forhold til alder. Utover at det er lagt opp til at tiltaket gjennomføres i skolen og da primært av helsesykepleierne, er ikke utøvere av tiltaket beskrevet i like stor grad.

Hovedmålet med tiltaket er beskrevet på en god måte i veilederen. Det handler primært om at barn som har opplevd skilsmisse skal få anledning til å snakke med andre i samme situasjon og bearbeide tanker og følelser ved det å være involvert i et samlivsbrudd. Sekundærmål er ikke like godt beskrevet, men synes å være å øke barnas trivsel og velvære og hjelpe dem med å forsones seg med situasjonen.

Selve utformingen som benyttes i dette tiltaket er godt beskrevet, i form av at hver time har et tema som gjennomgås og underbygges av små vignetter.

ter og hjelpespørsmål til samtalen. Kjernekomponenter ved tiltaket er ikke like tydelig definert, men det oppgis i veilederen at gruppelederne har en viss fleksibilitet til å tilpasse tiltaket og tematikken i henhold til gruppen og hvor de befinner seg. Det finnes også en del evalueringsmateriell som kan benyttes i etterkant av tiltaket, enten ved at det legges opp til en samtale i plenum, eller at de større barna fyller ut spørsmålene på egen hånd.

Tabell 1
Vurdering av tiltakets beskrivelse.

Dimensjoner i beskrivelsen	Ikke beskrevet	Noe beskrevet	Godt beskrevet
Problembeskrivelse		X	
Målgruppe			X
Hovedmål			X
Sekundærmål		X	
Utforming av tiltaket		X	
Metoder som benyttes			X
Kjerneelementer/fleksibilitet		X	
Utøvere av tiltaket		X	
Manual/veileder for utøvere			X
Materiell for mottakere av tiltaket	X		
Undersøkelser som styrker beskrivelsen		X	

Nordiske effektstudier

Det foreligger ingen nordiske effektstudier om tiltaket eller internasjonale kunnskapsoppsummeringer.

Andre norske evalueringer

Det foreligger tre norske studier av Skilsmissegrupper. I litteratursøket ble det identifisert fire norske evalueringer, men en av disse publikasjonene (Lofthus, 2015) er en masteroppgave som er omskrevet til en fagfelleurdert og publisert artikkel (Lofthus & Skorpen, 2016), hvor den sistnevnte ble inkludert i denne kunnskapsoppsummeringen.

I Lofthus og Skorpen (2016) ønsker forfatterne å belyse ungdommers opplevelse med å delta i Skilsmissegrupper gjennom intervju av fem ungdommer i alderen 13–15 år. Ved bruk av en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming, fant forfatterne to hovedtemaer som skilte seg ut i analysen; *å være mellom* og *å være til for hverandre*. Te-

maet *«å være mellom»* handler om det å være et barn som har opplevd at foreldrene går fra hverandre, hvordan man føler seg dratt mellom foreldrene, det å kjenne på skyld, og det å kjenne på savn og behov for kjærlighet. Det andre hovedtemaet *«å være til for hverandre»* omhandlet i større grad ungdommenes opplevelse av å delta i skilsmissegruppene, og hvordan det å møte andre i samme situasjon skapte trygghet, en opplevelse av å bli møtt og forstått.

Ungdommenes egne opplevelser av hvorfor skilsmissegrupper hjelper ble også undersøkt av Egge and Glavin (2014), når de gjennomførte syv fokusgruppeintervju med totalt 28 ungdommer (14–16 år). Analysene ble gjennomført i henhold til en grounded theory-tilnærming, hvor hovedfunnet var at samtalegruppene for ungdommene ga dem en opplevelse av fellesskap. Det å møte andre i samme situasjon ble sett på som noe av det viktigste med deltagelse i gruppene. Ifølge forfatterne ble dette underbygget av sju underkategorier gjennom analysene (Egge & Glavin, 2014). Temaene støtte, identifisering og åpenhet ble sett på som grobunn for de andre underkategoriene; økt trygghet og selvtillit, økt påvirkningskraft og kontroll over eget liv, økt forståelse for foreldre og steforeldre, samt evner til å se det positive ved samlivsbruddet (Egge & Glavin, 2014, s. 334).

Den tredje studien som er inkludert i denne kunnskapsoppsummeringen er en masteroppgave (Rognerud, 2014) hvor gruppeledernes erfaringer i forhold til gjennomføring av Skilsmissegrupper, samt barnas nytteverdi ble undersøkt. Gjennom intervju av fire helsesykepleiere som alle har drevet grupper, analyseres data ved bruk av grounded theory. Resultatene fra studien er analysert ut ifra to delproblemstillinger; samtalegruppens gjennomføring og nytteverdien av samtalegruppene. Alt i alt syntes gruppelederne at selve gjennomføringen av gruppene er uproblematisk og at materiellet som foreligger er til god hjelp for å kvalitetssikre dette. Informantene syntes imidlertid at rekruttering, og da spesielt det å nå de mest sårbare barna, er mer utfordrende. Videre at evalueringsarbeidet i etterkant av grupper kan bli mer systematisk, særlig med tanke på foreldreinkludering. Ut ifra den andre delproblemstillingen fremkommer det at gruppelederne opplevde tiltaket som nyttig og menings-

fullt, samt at barna – ut ifra gruppeledernes ståsted – opplevde det som nyttig, i samsvar med Antonovskys opplevelse av sammenheng. Gruppelederne erfarte også at barna fikk en større forståelse for situasjonen, at de fikk flere verktøy til å håndtere utfordringer i hverdagen, samt at de opplevde styrken ved det å være en del av et fellesskap.

I tillegg til de tre nevnte studiene har Bærum kommune gjennomført en evaluering av et prosjekt hvor det ble etablert og gjennomført samtalegrupper for skilsmissebarn (PIS-grupper), som senere ble tiltaket Skillsmissegrupper (Bærum kommune, 2009). I denne rapporten er det samlet inn evalueringsskjemaer fra elever som deltok i samtalegrupper, samt gruppeledere og foreldre. Tilbakemeldingene fra deltagerne var gjennomgående positive. Alle informantene opplevde at barna var blitt flinkere til å sette ord på det som var vanskelig og at de hadde fått et større nettverk. Gruppelederne hevdet de fikk dekket et eksisterende behov med et nyttig verktøy. Det ble også gjennomført en spørreundersøkelse i barne-skolen på 5. trinn og ungdomsskolen på 8. trinn blant alle elever (både de med og de uten skilte foreldre) på noen utvalgte skoler. Spørreundersøkelsen ble gjentatt to år etterpå. I undersøkelsene foretas det en sammenligning av barn med samboende foreldre og barn med skilte foreldre på første måling. Ved siste måling deles gruppen med skilte barn i to – de som deltok i gruppe og de som ikke deltok i gruppe. I rapportens oppsummering vises det til at barne-skoleelevene som deltok i Skillsmissegrupper opplevde noe redusert stress og lavere bekymringsnivå sammenlignet med de som ikke deltok. For ungdomsskoleelevene viste resultatene noe motsatt retning, og en forverring på enkelte områder for de som hadde deltatt i samtalegrupper. Selv om denne evalueringen hadde til hensikt å være en pre-post studie, foreligger det lite eller ingen informasjon om hvilke statistiske analyser som er gjennomført, frafallsanalyser eller andre indikatorer for å kunne beregne eller vurdere effekt. På bakgrunn av dette er rapporten ikke beskrevet som en effektstudie.

Implementeringskvalitet

Voksne for Barn er ansvarlig for implementering av Skillsmissegrupper, og driver også opplæring og distribusjon av materiell. På deres hjemmeside

kan man kjøpe veiledningspakkene og sende inn forespørsel om å delta på kurs. Det foreligger ingen formelle krav til utøvere av tiltaket, men målgruppen kurset retter seg mot er helsesykepleiere, sosiallærere, førskolelærere og andre ressurspersoner i skole og barnehage. Utover dagskurset foreligger det ingen formell form for oppfølging, veiledning eller vedlikeholdsaktivitet av utøverne underveis. Tiltaksutviklerne har utarbeidet en del materiell for informasjon i rekrutteringsarbeidet, samt evalueringsskjemaer til bruk etter gjennomføringen. Dette er tilgjengelig for de som ønsker å drive Skillsmissegrupper. Det foreligger imidlertid ingen systematisk innhenting og gjennomgang av disse evalueringsskjemaene.

For nærmere beskrivelse se under Implementeringsstrategi, kvalitetssikring og kostnader, samt tabell 2 under for en vurdering av tiltakets implementeringskvalitet.

Tabell 2
Implementeringskvalitet.

Kategori	Ja	Nei	Ikke relevant
Implementeringsstøtte		X	
Kvalifikasjonskrav	X		
Opplæring	X		
Sertifiseringsordninger		X	
Monitorering av fidelity/etterlevelse		X	
Veiledning		X	
Identifisering av målgrupper	X		
Kartleggings- og vedlikeholdsverktøy		X	
Strategier for tilpasning		X	
Samlet skåre	Σ3/9		

Diskusjon

Hovedmålet med denne artikkelen var å undersøke om Skillsmissegrupper er et virksomt tiltak benyttet i normal praksis i Norge, basert på Ungsinns nye kriterier for klassifisering. Resultatene diskuteres på bakgrunn av disse kriteriene i de påfølgende avsnittene.

Beskrivelse og teoretisk rasjonale

Skillsmissegrupper omtales som et helsefremmende og forebyggende tiltak rettet mot barn og unge i ulike aldre. Tiltaket beskrives

grundig gjennom de ulike veilederne, hvor det fremkommer tydelig at målgruppen for tiltaket er barn og unge som opplever samlivsbrudd i familien. Hovedmålet er å hjelpe barna med å bearbeide og håndtere samlivsbruddet på en god måte. Det kommer ikke tydelig fram av veilederne hva som er tiltakets sekundærmål, eller hva som er tiltakets kjernekomponenter. I veilederne oppfordres heller utøverne til å ha en viss fleksibilitet i gjennomføringen. Det kan være en styrke når det gjelder å tilpasse tiltaket ut ifra hvor deltagerne befinner seg i prosessen, og med tanke på eventuelt behov for å snakke mer om enkelte temaer enn andre.

Ifølge veilederen og tiltaksutvikler bygger tiltaket på ulike teoretiske perspektiver relatert til stressmestring, risiko og resiliens, samt Antonovskys teori om salutogenese og sense of coherence. Dette er helt kort beskrevet i det materiellet som foreligger, og sammenhengen mellom de teoretiske perspektivene og tiltakets utforming er mer implisitt enn eksplisitt forklart.

Effektstudier og evalueringsstudier

Det foreligger ingen effektstudier på Skillsmissegrupper, og vurdering av forskningsdesign, forskningsmetodisk kvalitet eller effekter er derfor ikke aktuelt.

Tre norske studier danner hovedgrunnlaget for vurderingen i denne kunnskapsoppsummeringen (Egge & Glavin, 2014; Lofthus & Skorpen, 2016; Rognerud, 2014). Gjennom en kvalitativ tilnærming viser alle disse studiene til positive erfaringer med tiltaket, både fra ungdommenes perspektiv og utøvende helsesykepleiere. Gjennomgående i alle disse studiene oppgis barn og unges opplevde nytte av å delta. Det vises til at barna får en arena å snakke om vanskeligheter knyttet til skilsmisse og samlivsbrudd og at de får muligheten til å innta andre perspektiver og skape en større forståelse av egen og foreldrenes situasjon. I tillegg til de tre studiene vurderes tiltaket også på bakgrunn av en prosjektrapport fra Bærum kommune, som har evaluert tiltaket slik det ble utviklet og gjennomført i kommunen (Bærum kommune, 2009). Da dette er en evalueringsrapport med begrenset forskningsmetodisk kvalitet, hvor vi blant annet mangler kjennskap til om gruppene er forskjellige i utgangspunktet har vi ikke grunnlag til å vurdere tiltakets effekt ba-

sert på den informasjonen som foreligger. De forskningsmetodiske svakhetene er også tydeliggjort i rapporten (Bærum kommune, 2009).

Det er ønskelig med studier som ser på effekten av tiltaket.

Implementeringskvalitet

Ifølge Voksne for Barn som har overtatt driften av tiltaket, tilbys det opplæring i tiltaket og hvordan bli gruppeleder. De som tar tiltaket i bruk vil få tilgang til en del informasjonsmaterieil i forhold til implementering av tiltaket, men tiltakseier har ingen videre forpliktelse eller oppfølging overfor de som tilbyr tiltaket. Det fremkommer ikke helt tydelig hvilke kvalifikasjonskrav som kreves for utøvelse, selv om det primært tilbys og gjennomføres i skolen og dermed implisitt retter seg mot helsesykepleiere og andre ressurspersoner i skolen. På bakgrunn av dette tolker vi det slik at det må foreligge noe bakgrunnskunnskap om barn og unge for å gå i gang med tiltaket. At tiltaket ser ut til å være relativt enkelt å ta i bruk, og ikke krever mye ressurser i forhold til opplæring og gjennomføring gjør at det fremstår attraktivt og kan fange opp en målgruppe som kan gå under radaren eller følges opp individuelt.

Manglende implementeringsstrategier gjør likevel at kvaliteten på gjennomføringen av tiltaket vil kunne variere. For å styrke implementeringen vil det være hensiktsmessig å utvikle rutiner for oppfølging, veiledning, kartlegging og monitorering i gjennomføring av tiltaket.

Konklusjon

Tiltaket Skillsmissegrupper klassifiseres på evidensnivå 2: Teoretisk begrunnet tiltak. Dette begrunnes med at tiltaket er gjennomgående godt beskrevet via skriftlige veiledere tilpasset ulike aldersgrupper som utøvere av tiltaket får tilgang til. Videre bygger målsetningene og rasjonale bak tiltaket på godt kjente og allment aksepterte teorier. For å styrke det teoretiske grunnlaget enda mer kunne tiltaksutvikler gitt mer informasjon om hvordan de ulike teoriene kan knyttes sammen, og/eller hvordan det henger sammen med målsetningen i dette tiltaket. Det er likevel grunn til å anta at teori og målsetninger henger sammen på en god måte. Tiltaket fremstår som tilgjengelig og enkelt å ta i bruk, men

mangler strukturer for implementering og oppfølging. Slike strukturer, vil kunne heve kvalitetssikringen av tiltaket. Siden det ikke foreligger noen effektstudier av tiltaket, vil en effektevaluering av god forskningsmetodisk kvalitet være ønskelig for å kunne si noe om tiltaket virker slik det er tiltenkt.

Interessekonflikter

Forfatterne erklærer at de ikke har noen interessekonflikter.

Referanser

- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping: New perspectives on mental and physical well-being*. Jossey-Brass.
- Bærum kommune. (2009). *PIS-prosjektet 2004-2008. Forebyggende tiltak rettet mot barn og unge som har opplevd samlivsbrudd. Samarbeidsprosjekt skole/helse. Oppsummering og evaluering*. Bærum kommune.
- de Shazer, S. (1988). *Clues: Investigating solutions in brief therapy*. WW Norton & Co.
- Egge, H., & Glavin, K. (2014). Hvorfor det hjelper ungdom å delta i skilsmissegrupper. *Sykepleien Forskning*, 9(4), 332–339. <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2014.0173>
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 52(4), 352–362. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00352.x>
- Langslet, G. J. (1999). *LØFT. Løsningsfokusert tilnærming til organisasjonsutvikling, ledelsesutvikling og konfliktløsning*. Gyldendal akademisk.
- Lofthus, G. A. (2015). *En kvalitativ studie om betydningen av PIS-skilsmissegrupper for barn som lever i skilsmisefamilier* [Masteroppgave, Høgskolen i Stord/Haugesund].
- Lofthus, G. A., & Skorpen, F. (2016). To be in between: The meaning of PIS-divorce groups for children from divorced families. *Nordic Journal of Nursing Research*, 36(3), 161–167. <https://doi.org/10.1177/2057158516638275>
- Martinussen, M., Reedtz, C., Eng, H., Neumer, S. P., Patras, J., & Mørch, W. T. (2019). *Ungsinn - Kriterier og prosedyrer for vurdering og klassifisering av tiltak v2.1* (2. ed.). Universitetet i Tromsø.
- Nilsen, S. A., Hysing, M., Breivik, K., Heradstveit, O., Vingen Sunde, E., Stormark, K. M., & Bøe, T. (2019). Complex families and health complaints among adolescents: A population-based cross-sectional study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 48(7), 733–742. <https://doi.org/10.1177/1403494819893903>
- Raknes, S., Hansen, L. S., Cederkvist, G. A., & Nordgaard, N. (2017). Psykologisk førstehjelp i skole og skolehelsetjeneste. In L. G. Kvarme (Red.), *Sårbare skolebarn* (pp. 170–211). Vigmostad & Bjørke AS.
- Reedtz, C., & Eng, H. (2013, November 13). *Beskrivelse og vurdering av tiltaket: PIS - Program for implementering av samtalegrupper for skilsmissebarn*. Ungsinn. <https://ungsinn.no/post/tiltak/pis/>
- Rognerud, S. (2014). *Samtalegrupper for skilsmissebarn: Gruppelederes erfaringer med gjennomføring og nytteverdi. En intervjustudie av helsesøstre* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo].
- Statistisk sentralbyrå. (2021). *Ekteskap og skilsmisser*. <https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/statistikk/ekteskap-og-skilsmisser>
- Størksen, I., Røysamb, E., Moum, T., & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: a longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence*, 28(6), 725–739. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.01.001>
- Voksne for Barn. (2012a). *Veileder for barneskolen. Samtaler for barn som har opplevd samlivsbrudd*. Voksne for barn.
- Voksne for Barn. (2012b). *Veileder for ungdomsskolen. Samtalegrupper for barn som har opplevd samlivsbrudd*. Voksne for barn.
- Voksne for Barn. (2015a). *Veileder for barnehagen. Samtaler med barn som har opplevd samlivsbrudd*. Voksne for barn.
- Voksne for Barn. (2015b). *Veileder for videregående. Samtalegrupper for elever som har opplevd samlivsbrudd*. Voksne for barn.

Mottatt: 05.01.2022

Godkjent: 13.05.2022

Publisert: 17.06.2022

Redaktør: Marte Rye